

PEDAGOGICKÁ DIAGNOSTIKA

Eliška Vencálková

2009

OBSAH

- I. Pedagogická diagnostika, její pojetí a význam v práci učitelky MŠ
- II. Diagnostický proces; zásady, možná zkrácení při diagnostické činnosti
- III. Metody pedagogické diagnostiky; diagnostika sociálních vztahů ve skupině předškolních dětí
- IV. Diagnostika školní zralosti a připravenosti pro vstup do ZŠ
- V. Diagnostika kompetencí a výstupů, portfolio dítěte
- VI. Tvorba individuálního vzdělávacího programu, spolupráce s PPP

I. Pedagogická diagnostika, její pojetí; význam v práci učitelky MŠ

- ❖ Diagnostika
- ❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí
- ❖ Pedagogicko psychologická diagnostika
- ❖ Význam pedagogicko psychologické diagnostiky v práci učitelky MŠ

❖ Diagnostika

Diagnostika z hlediska praxe

- *proces zjišťování, rozpoznání příčin, porozumění, posouzení a zhodnocení nějakého jevu*

Diagnostika z hlediska teorie (předmět zkoumání)

- *speciální vědecká disciplína, uplatňovaná v nejrůznějších vědních oborech, je předmětem speciálního vědeckého výzkumu, který slouží praxi*
(volně podle Mojžíška, 1986)

❖ Diagnostika

- původ tohoto označení nacházíme v medicíně, později bylo přeneseno i do ostatních věd
- je rozvíjena v různých vědách, je jejich součástí a těsně spjata s dalšími disciplínami příslušné vědy
- určitý druh poznávání (proces), které má svoji logickou strukturu
- opírá se teorii dané vědy, pracuje s jejím pojmovým aparátem; rozpracovává odpovídající diagnostické metody; vztahuje se k určitým normám; umožňuje další rozhodování o postupu
- výsledkem diagnostiky je **diagnóza**

❖ Diagnostika

- Diagnóza** – hodnotící závěr o zjištěném
- stavu věcí (jevů, procesů) s využitím různých metod ve vztahu k nějaké normě,
  - určení příčin vzniku tohoto stavu,
  - vymezení dalších postupů k nastolení změny,
  - stanovení prognózy

„Diagnostika se může chápat jako věda o diagnózách a jejím využití v diagnostické praxi

(L. Mojžíšek, 1986)

„Posloupnost činností vedoucích k diagnóze“

(J. Průcha, E. Walterová, J. Mareš 1995)

❖ Pedagogická diagnostika

Ze studia dějin pedagogiky vyplývá, že problematika pedagogické diagnostiky byla vždy součástí pedagogického úsilí, i když tento termín je používán teprve od šedesátých let minulého století

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí

Vývoj pojetí - od úzkého zaměření k širšímu

- jedinec x jedinec + podmínky
- aktuální stav jedince x jedinec ve vývoji
- sledování jednotlivce x sledování třídy, instituce, vlastní činnosti učitele
- zaměření na negativní projevy x zaměření i na pozitivní projevy

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí (proces)

Pedagogická diagnostika je komplexní proces, jehož cílem je poznávání, posuzování a hodnocení vzdělávacího procesu a jeho aktérů.

Pedagogická diagnostika je dlouhodobý, spirálovitě probíhající proces, který musí brát v úvahu všechny systémy, jež ovlivňují vývoj dítěte.

Na základě stanovené diagnózy volíme optimální postupy, měníme podmínky a vlivem těchto změn dochází ke změnám ve vývoji dítěte, které se dostává na vyšší úroveň. Probíhající změny jsou nadále v průběhu diagnostického procesu posuzovány a jsou buď potvrzením správně nastoupené cesty, nebo signálem k provedení změn.

(Zelinková, 2001)

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí (specifická disciplína)

Pedagogická diagnostika je specifická pedagogická disciplína, která se zabývá pedagogicko-diagnostickou prací ve výchovně vzdělávacím procesu. Specifičtěji řečeno - stanoví cíle a úkoly pedagogické diagnostické činnosti, rozvíjí její metody a postupy, techniky, prostředky a organizaci.

V souvislosti s tím se přirozeně zabývá i metodologickými problémy pedagogické diagnostiky jako pedagogické disciplíny (například studuje její postavení v komplexu pedagogických věd, stanoví její podstatu, rozpracovává vědecké postupy jejího rozvíjení, studuje její vznik a její historii apod.).

(Singule, 1979)

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí

Obě pojetí (teorie, praxe) jsou propojeny

Hlavní úkoly pedagogické diagnostiky:

- rozpoznání určitého stavu
- stanovení jeho příčin
- navržení dalších pedagogických opatření

Specifická oblast – diagnostika speciálně pedagogická (vlastní základy)

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí

Předmětem pedagogické diagnostiky je:

- jedinec (dítě, žák, student)
- skupina (třída - vztahy, klima,...)
- instituce (škola, MŠ,..)
- vlastní činnost učitele (autodiagnostika)
- mimoškolní činitelé (rodina, kamarádi mimo školu - MŠ, masové sdělovací prostředky, širší sociální prostředí)

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí

Vztah:

- k metodologii pedagogického výzkumu
(použití některých společných metod)
- k pedagogické evaluaci
(systematické hodnocení na úrovni třídy, školy, státu)

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí

Terminologická nejednoznačnost:

- pedagogická diagnostika (pedagogové)
- pedagogicko-psychologická diagnostika (psychologové)

Pedagogika a psychologie se při diagnostické činnosti (zejména v oblastech, které se týkají osobnosti) překrývají a v podstatě ztotožňují

Kompetenční nesrovnalost (v rovině spíše akademické) však nemá podstatný vliv na praxi.

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí

– z pohledu pedagogiky:

je vymezeno obsahem předmětu pedagogiky

- » zaměřuje se na pedagogické jevy a procesy, z hlediska jejich záměrů a cílů
- » zjišťuje a hodnotí úroveň vědomostí (poznatků), dovedností, návyků u dětí, příčiny jejich rozvoje, posuzuje podmínky a proces vzdělávání, vztahy ve skupině vrstevníků, vlastní činnost učitele, školy (instituce), vliv rodiny, společnosti

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí

„Pedagogická diagnostika je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá objektivním zjišťováním, posuzováním a hodnocením vnitřních a vnějších podmínek i průběhu a výsledků výchovně vzdělávacího procesu. Na základě těchto zjištění jsou potom vyslovovány prognostické úvahy a navrhována pedagogická opatření“

M. Chrátka, 1988

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí

– z pohledu psychologie:

je dáno významností, kterou hraje osobnost, zejména její psychická složka v procesu vzdělávání

(vnitřní danosti a předpoklady pro rozvoj dítěte, optimální rozvoj osobnosti dítěte – cíl vzdělávání)

» zaměřuje se na poznávání osobnosti dítěte, změny v jeho dlouhodobém vývoji, schopnosti, motivy, učební styly, specifčnosti obtíží, psychické stavy (úzkostnost, neuroticismus),....

❖ Pedagogická diagnostika, její pojetí

„..... speciální poznávací procedura týkající se poznávání vlastností, schopností, výkonů, vývoje atd. žáka vzhledem k projektu všestranného a harmonického rozvoje žákovy osobnosti, a to se zaměřením na výchovně vzdělávací cíle.“

S.

Langer, 1987

❖ Pedagogicko psychologická diagnostika

» se zaměřuje na získávání psychologických informací o dítěti pro stanovení vhodných pedagogických opatření k optimalizaci rozvoje dítěte (primárně nejde o určení stavu jeho psychického vývoje)

na rozdíl od **psychologické diagnostiky**, která

» se zaměřuje především na odchylky od normy, na výchovné potíže, zaostávání, potencionální možnosti, atp. Jde v ní spíše o diagnostické otázky týkající se klinicko-psychologické praxe, než o otázky specifčnosti vzdělávacího procesu

❖ Pedagogicko psychologická diagnostika

Podíl pedagogů a psychologů (spolupráce)

- blízkost teoretických východisek, pojmového aparátu, „společného jazyka“
- respekt ke specifikům jednotlivých odborností (příprava, metody, nástroje)
- využití odlišných specializací
- rozdílnost diagnostických situací

❖ Pedagogicko psychologická diagnostika

Typy pedagogické diagnostiky:

- normativní (srovnání jedince s vrstevníky ve vztahu k nějaké normě)
- kriteriální (srovnání jedince s vymezeným kriteriem)
- individualizovaná (srovnání jedince se sebou samým)
- diferenciální (srovnání stejného projevu z různých příčin)

(Zelinková, 2001)

❖ Pedagogicko psychologická diagnostika

Podíl dalších institucí:

- rodina
- škola, třída
- pedagogicko-psychologická poradna, příp. speciálně-pedagogické centrum
- zdravotnické instituce
- zájmové organizace

❖ Význam pedagogicko psychologické diagnostiky v práci učitelky MŠ

Pedagogicko psychologická diagnostika je samozřejmou součástí každodenní práce učitelky MŠ

- umožňuje poznat dítě komplexně
- jejím prostřednictvím je možné ověřovat kvalitu práce s dětmi, pokud je:
  - prováděna citlivě
  - kvalifikovaně
  - dlouhodobě a systematicky

❖ Význam pedagogicko psychologické diagnostiky v práci učitelky MŠ

- je východiskem pro individuální práci s dítětem
- podkladem k plánování
- dává informace o výsledcích vzdělávání u jednotlivých dětí
- ukazuje, zda zvolený přístup a činnosti přispívají k rozvoji konkrétního dítěte
- na jejím základě lze volit optimální postupy a měnit podmínky
- je potvrzením správně nastoupené cesty, nebo signálem k provedení změn
- umožní včasné odhalení případných problémů

❖ Význam pedagogicko psychologické diagnostiky v práci učitelky MŠ

Specifika v diagnostice předškolního vzdělávání:

- nejde o porovnávání výkonů dítěte s normou (zvládnutí vzdělávacího obsahu není v MŠ povinné, formulované výstupy – pouze orientačními kritérii)
- nejde o srovnávání dětí mezi sebou
- nutno brát v úvahu, že vývoj dítěte v předškolním období je velmi dynamický, nerovnoměrný
- prognóza vývoje v tomto věku je velmi obtížná
- zvýšený zřetel k uspokojování potřeb dítěte
- velká závislost na rodinném prostředí
- omezené využití různých diagnostických metod

❖ Význam pedagogicko psychologické diagnostiky v práci učitelky MŠ

Nároky na učitelku:

- dovednost posoudit vývojovou úroveň dětí (hluboké znalosti vývojové psychologie)
- dovednost postihnout individuální zvláštnosti a charakteristiky dětí
- dovednost diagnostikovat (zvládat diagnostické metody a techniky, zjišťovat, zpracovávat, vyhodnocovat, interpretovat a vyvozovat pedagogická opatření)
- dovednost komunikace při informování rodičů o diagnostických zjištěních

❖ Význam pedagogicko psychologické diagnostiky v práci učitelky MŠ

Poznatky získané diagnostickými metodami vytváří široké zázemí pro evaluaci:

- vzdělávacích programů MŠ
- vzdělávacích potřeb dětí
- podmínek vzdělávání
- vzdělávacího procesu
- pokroků - „výsledků“ vzdělávání u dětí
- vlastní práce pedagogů

❖ Význam pedagogicko psychologické diagnostiky v práci učitelky MŠ

Základní okruhy problémů v MŠ:

- vstup dítěte do školy (školní zralost)
- projevy signalizující specifické vývojové poruchy učení a chování (děti s LMD, neklidné děti, aj.)
- integrace dítěte v běžné („integrované“) třídě MŠ
- integrace děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí
- sociální vztahy ve skupině
- diagnostika rodinných vlivů, spolupráce s rodinou při pedagogických nápravných opatřeních
- autodiagnostika učitele (úspěšnost vlastního působení, analýza vlastní činnosti, atd.)

LITERATURA

Bednářová, J., Šmardová, V.: *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer Press, 2008.

Brierley, J.: *7 prvních let rozhoduje*. Praha: Portál, 2000.

Čáp, J., Mareš, J.: *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001

Dittrich, P.: *Pedagogicko – psychologická diagnostika*. Praha: H + H, 1992.

Ďvořáková, M.: *Pedagogicko psychologická diagnostika I.*, České Budějovice: Pedagogická fakulta JUCB, 1995.

Gardošová, J., Dujková, L.: *Začít spolu*. Praha: Portál, 2003

Helus, Z., Kulič, V., Mareš, J.: *Základní teoretické a metodologické problémy pedagogické diagnostiky*. Praha: USI v Praze 1979.

Hrabal, V.: *Pedagogicko – psychologická diagnostika žáka*. Praha: SPN 1989

Hrabal, V.: *Jaký jsem učitel?* SPN Praha 1988

LITERATURA

Chrástka, M.: *Metody pedagogické diagnostiky*. Olomouc: PdF, 1988.

Kalhous, Z., Obst, O. a kol.: *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002.

Kollariková, Pupala, B. (eds.): *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001.

Klenková, J., Kolbábková, H.: *Diagnostika předškoláka – správný vývoj řeči*, Brno: MC nakladatelství, 2002.

Kucharská, A., Švancarová, D.: *Bezstarostné roky?*, Praha: Scientia , 2004

Langer, S.: *Modely pro psychologickou diagnostiku a výchovu žáků*. Praha: SPN Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků, 1987.

Matějček. Z.: *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál 2000.

LITERATURA

- Mertin, V.: *Individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 1995.
- Mertin, V., Gillnerová, I.: *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003
- Mojžíšek, L.: *Základy pedagogické diagnostiky*. Praha: SPN, 1986.
- Monatová, L.: *Speciálně pedagogická diagnostika z hlediska vývoje dětí*. Brno: Paido, 2000.
- Mousová, Z.H., Duplinský, J. a kol.: *Diagnostika. Pedagogicko – psychologické poradenství II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2002.
- Pokorná, V.: *Teorie, diagnostika a náprava specifických poruch učení*. Praha: Portál, 1997.
- Průcha, J.: *Pedagogická evaluace*. Brno: MU, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1996.
- Průcha, J.: *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997.

LITERATURA

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.
Věstník MŠMT, sešit 2, Ročník LXI, únor 2005.

Sindelárová B.: *Předcházíme poruchám učení*, Praha, Portál; 2003

Smolíková, K. a kol.: *Pedagogické hodnocení v pojetí RVP.*
Praha: VÚP, 2007.

Spáčilová, H.: *Pedagogická diagnostika v primární škole.*
Olomouc: PdF, 2003

Stopardová, M.: *Otestujte si své dítě*, Martin, Neografia, 1992

Swierkoszová, J.: *Metoda dobrého startu.* Ostrava: Kasimo, 1998

Swierkoszová, J.: *Pedagogická diagnostika dětského vývoje pro učitele primárního vzdělávání.* Ostrava: PdF, 2004.

Švancara, J. a kol.: *Diagnostika psychického vývoje.* Praha: Avicenum, 1980.